

821.163.6'282

Matej Šekli

Filozofska fakulteta v Ljubljani

KONČNIŠKI IN MEŠANI NAGLASNI TIP SAMOSTALNIKOV *A*-JEVSKE SKLANJATVE V NADIŠKEM NAREČJU SLOVENŠČINE¹

V prispevku sta obravnavana končniški in mešani naglasni tip samostalnikov *a*-jevske sklanjatve v nadiškem narečju slovenščine s slovanskega (zgodovinsko)primerjalnega jezikoslovnega vidika. Pojavljanje dveh podtipov končniškega naglasnega tipa kaže na ohranjanje slovanskega naglasnega arhaizma v slovenščini, in sicer razlikovanja med odrazom praslovanskega naglasnega tipa b in praslovanskega naglasnega tipa c pri samostalnikih s praslovanskim kratkim samoglasnikom v edinem zlogu osnove.

The article discusses the desinential and mobile accent paradigms of *a*-stem nouns in the *Nadiško* (Nadiža/Natisone) dialect of Slovene, from the point of view of (historical) comparative Slavic linguistics. The presence of two subtypes of the desinential accent paradigm points to the preservation of a Slavic accentual archaism in Slovene, i.e., the distinction between the reflexes of Proto-Slavic accent paradigms b and c in the nouns with a Proto-Slavic short vowel in the one-syllable stem.

Ključne besede: slovansko (zgodovinsko)primerjalno naglasoslovje, oblikotvorni naglasni tipi, *a*-jevska sklanjatve, končniški naglasni tip, mešani naglasni tip, nadiško narečje slovenščine, Jevšček

Key words: (historical) comparative Slavic accentology, morphological accent paradigms, *a*-declension, desinential accent paradigm, mobile accent paradigm, Nadiža/Natisone dialect of Slovene, Jevšček

1 Končniški in mešani naglasni tip samostalnikov *a*-jevske sklanjatve v nadiškem narečju slovenščine²

Nadiško narečje v okviru *a*-jevske sklanjatve poleg nepremičnega naglasa na akutirani osnovi, odraza psl. naglasnega tipa a v primeru, da iz psl. starega akuta ne pride do nastanka popsl. novega cirkumfleksa v večini sklonskih oblik (nad. *žá:ba žá:bo* < issln. **žába *žábŏ* < psl. **žába *žábŏ*)³ in nepremičnega naglasa na cirkumfektirani

¹ Besedilo je bilo pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRCola, ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani (www.zrc.sazu.si) razvil Peter Weiss.

² Naglasni tipi samostalnikov *a*-jevske sklanjatve so določeni na podlagi naglasa im. in tož. ed.

Tonemski naglas (nepoknjžigenega) narečnega gradiva iz posameznih govorov je označen v skladu z v slovenskem narečjeslovju uveljavljeno novo (slovensko) nacionalno transkripcijo (prim. Kenda-Jež v Logar 1996: VIII–XV). Tonemski naglas ostalih idiomov je označen z v slovanskem (zgodovinsko)primerjalnem naglasoslovju ustaljenimi naglasnimi znamenji.

³ S samostalniki issln. naglasnega tipa **žába *žábŏ* < psl. **žába *žábŏ* (a) so po podaljšanju kratkih akutiranih samoglasnikov v nezadnjem besednem zlogu v zahodnih in južnih slovenskih narečjih (issln. **žába *žábŏ* > zah. in juž. sln. **žába *žábŏ – *žábŏ*) sovpadli še: 1. samostalniki issln. naglasnega tipa **gŏšča *gŏščŏ* – **gŏščŏ* < psl. **gŏšča *gŏščŏ* (a'), pri katerih je ob naslonitvi na issln. naglasni tip **žába *žábŏ*

osnovi, odraza psl. naglasnega tipa a v primeru, da iz psl. starega akuta pride do nastanka popsl. novega cirkumfleksa v večini sklonskih oblik (nad. *sì:enca sì:enco* < issln. **sěncā *sěncō* < psl. **sě̃nca *sě̃ncō*), pozna še končniški in mešani naglas. Končniški naglasni tip ima dva podtipa, ki se med seboj razlikujeta po kolikosti naglašene končniškega samoglasnika v tož. ed. in im./tož. mn. To sta podtip s kratko naglašeno končnico v tož. ed. in im./tož. mn. (nad. *že'na že'no že'ne*) in podtip z dolgo naglašeno končnico v tož. ed. in im./tož. mn. (nad. *yo'ra yorò: yorè:').* Mešani naglasni tip izkazuje dolgo naglašeno končnico v tož. ed. in im./tož. mn. (nad. *ylá:va ylavò: ylavè:').*⁴

V prispevku bodo končniška naglasna tipa in mešani naglasni tip a-jevske sklanjatve v nadiškem narečju ter njihovi naglasni vzorci obravnavani s (primerjalno)zgodovinskega jezikoslovnega vidika. Vsakemu od njih bo določen njegov izhodiščni splošnoslovenski in praslovanski vir ter njihovo diahrono medsebojno razmerje. Upoštevana bodo spoznanja slovenskega (primerjalno)zgodovinskega naglasoslovja o splošno- in nesplošnoslovenskih naglasnih spremembah⁵ ter delovanju nalike znotraj posazmenih naglasnih vzorcev in njihovem medsebojnem vplivanju kot tudi spoznanja slovanskega (zgodovinsko)primerjalnega naglasoslovja o praslovanskem naglasnem sestavu in njegovem popsl. spreminjanju ter o praslovanskih naglasnih tipih in njihovih naglasnih vzorcih.^{6, 7}

– **žābo* prišlo do nalikovne razširitve cirkumfleksa na dolžini v or. ed. in rod. mn. (issln. **gōšča *gōščō* – **gōščō* ≥ zah. in juž. sln. **gōšča *gōščō* – **gōščō*) (nad. *yó:šča yó:ščō*); 2. manjši del samostalnikov issln. naglasnega tipa **rěka *rěko* – **rěkō* < psl. **rěká *rěkō* (b), pri katerih je prišlo do posplošitve naglasa na osnovi po naliki na oblike z naglasom na osnovi in ob naslonitvi na issln. naglasni tip **žāba *žābo* – **žābo* še do nalikovne razširitve cirkumfleksa na dolžini v or. ed. in rod. mn. (nad. *mó:ka mó:ko*).

⁴ V članku je obravnavano gradivo nadiškega govora vasi Jevšček pri Livku v občini Kobarid, Slovenija (Livek je točka SLA 76). Informator na terenu je bil Leopod Šekli (roj. 1939). Za nepogrešljivo pomoč se mu najlepše zahvaljujem.

⁵ Ramovš 1950.

⁶ Od druge polovice 20. stoletja predstavlja »oblikoslovni« pristop (in ne več samo izključno »glasoslovni«) osrednji metodološki prijem v slovanskem (zgodovinsko)primerjalnem naglasoslovju in njegovo standardno metodo. Eksplicitno je prisoten v delih Stanga (Stang 1957) ter avtorjev moskovske naglasoslovne šole (Иллич-Свитыч 1963; Дыбо 1981, 2000; Зализняк 1985; Дыбо, Замятина, Николаев 1990, 1993).

Razlikovanje med obema pristopoma v slovanskem naglasoslovju je uvedla moskovska naglasoslovna šola: rus. фонетическая vs. морфологическая концепция в акцентологии (Иллич-Свитыч 1967: 79–81), nem. phonetische vs. morphologische Akzentologiekonzeption (Lehfeldt 2001: 7–8).

⁷ Naglasne spremembe in sistemski nalikovni procesi, relevantni za pojasnjevanje stanja posameznih sklonskih oblik a-jevske sklanjatve, so naslednji:

1. popsl. naglasne spremembe: 1) popsl. kolikostne premene psl. izglasnih dolgih samoglasnikov: a) skrajšava znotraj psl. naglasnega tipa b naglašeni izglasni dolgih samoglasnikov (im., rod., daj., tož., mest. ed.; im./tož. mn.; im./tož., rod./mest. dv.): psl. **žená, *žený, *ženě, *ženŏ, *ženě, *žený, *ženě, *ženú* > popsl. **žená, *ženě, *ženě, *ženŏ, *ženě, *ženě, *ženě, *ženŏ, *ženŏ, *ženŏ*; b) nekrajšanje pbsl. cirkumflektiranih znotraj psl. naglasnega tipa c naglašeni izglasni dolgih samoglasnikov (rod. ed., rod./mest. dv.): psl. **gorŏ/*golŏyŏ, *gorŏ/*golŏyŏ* > popsl. **gorŏ/*golŏyŏ, *gorŏ/*golŏyŏ*; c) skrajšava pbsl. akutiranih znotraj psl. naglasnega tipa c naglašeni izglasni dolgih samoglasnikov ne v večzložnicah (im., mest. ed.): psl. **gorá/*golŏyá, *gorě/*golŏyě* > popsl. **gorá/*golŏyá, *gorě/*golŏyě* (Дыбо 2000: 37–42); 2) skrajšava psl. staroakutiranih samoglasnikov (v nezadnjem besednem zlogu) v primeru, da jim ne sledi ponaglasni popsl. nekrajšajoči se psl. dolgi samoglasnik: a) daj. mn.: psl. **žená̃mь, *gorá̃mь, *golŏyá̃mь* > issln. **ženám, *gorám, *glŏyám*; b) mest. mn.: psl. **žená̃xь, *gorá̃xь, *golŏyá̃xь* > issln. **ženáx, *goráx, *glŏyáx*; 3) metatonija psl. staroakutiranih samoglasnikov (v nezadnjem besednem zlogu) v popsl. novocirkumflektirane samoglasnike

1.1 Naglasni tip *že'na že'no*

Naglasni tip *že'na že'no* odraža psl. oblikotvorni naglasni tip b samostalnikov s psl. kratkim samoglasnikom v edinem zlogu osnove: nad. *že'na že'no* < issln. **ženà *ženò* < psl. **žená *ženó* (b).⁸ Ta naglasni tip je neproduktiven, po njem se naglaša le majhno število samostalnikov, in sicer podedovano *sest'ra sest'ro, te'ta te'to, že'na že'no* ter prevzeto *brosk'va brosk'vo* 'list zelja', *če'ča če'čo* 'dekle, punca'. Večina samostalnikov, ki je izvorno pripadala issln. naglasnemu tipu **ženà *ženò*, je namreč po naliki prešla med samostalnike issln. naglasnega tipa **gorà *gorò*. Naglasni vzorec nadiškega naglasnega tipa *že'na že'no* ter njegov izhodiščni splošnoslovenski in praslovanski vir se glasijo:

nad.	issln.	psl.
<i>že'na</i>	<i>*ženà</i>	<i>*žená</i>
<i>že'ne</i>	<i>*ženę</i>	<i>*žený</i>
<i>žen</i>	<i>*ženě</i>	<i>*ženě</i>
<i>že'no</i>	<i>*ženò</i>	<i>*ženó</i>
<i>žen</i>	<i>*ženě</i>	<i>*ženě</i>
<i>ženó:</i>	<i>*ženó</i>	<i>*ženójò</i>
<i>že'ne</i>	<i>*ženę</i>	<i>*žený</i>
<i>ženi:</i>	<i>*žén</i>	<i>*ženь > *žěнь</i>
<i>že'nán</i>	<i>*ženám</i>	<i>*ženámь</i>
<i>že'ne</i>	<i>*ženę</i>	<i>*žený</i>
<i>že'nax</i>	<i>*ženàx</i>	<i>*ženáxь</i>
<i>ženà:m</i>	<i>*ženâmi</i>	<i>*ženâmi</i>
mn.	<i>*ženě</i>	<i>*ženě</i>
mn.	<i>*ženù</i>	<i>*ženú</i>
mn.	<i>*ženâma</i>	<i>*ženâma</i>

v primeru, da jim sledi ponaglasni popsl. nekrajšajoči se psl. dolgi samoglasnik (Дыбо 2000: 25–26): a) or. mn.: psl. **ženâmi, *gorâmi, *golûâmi* > popsl. **ženâmi, *gorâmi, *golûâmi* > issln. **ženâmi, *gorâmi, *glauâmi*; b) daj./or. dv.: psl. **ženâma, *gorâma, *golûâma* > popsl. **ženâma, *gorâma, *golûâma* > issln. **ženâma, *gorâma, *glauâma*;

2. spl. sln. naglasne spremembe: 1) zgodnja podaljšava psl. novega akuta na kračini v rod. mn. pri samostalnikih psl. naglasnih tipov b in c pod vplivom popsl. novocirkumflektirane dolžine pri samostalnikih psl. naglasnega tipa a: psl. **žâbь > popsl. *žâb → psl. *ženь/*gorь > *žěнь/*gòrь > *žén/*gór*; 2) spl. sln. pomik naglasa s psl. dolgega in kratkega starocirkumflektiranega samoglasnika v sln. dvo- in večzložnicah znotraj samostalnikov psl. naglasnega tipa c (daj., tož. ed., im./tož. mn., im./tož. dv.): psl. **gòrě/*gòlųě, *gòrò/*gòlųò, *gòry/*gòlųy, *gòrě/*gòlųě > issln. *gorě/*glauě, *gorò/*glauò, *gorě/*glauě, *gorě/*glauě*; 3. verjetno že spl. sln. razširitev akutskega kontrakcijskega tonema na dolžini iz oblike or. ed. samostalnikov psl. naglasnega tipa c v obliko or. ed. samostalnikov psl. naglasnega tipa b (torej zamenjava tipa popsl. **ženò/*rěkò < psl. *ženójò/*rěkójò* (b) s tipom popsl. **gorò/*golųò < psl. *gorojò/*golųojò* (c)) (za razliko od sln. poznajo vzhodnoslovenski jeziki v tej skloni obliki posplošitev naglasa psl. naglasnega tipa b: npr. rus. *головой/головóю = рекóй/рекóю*, brus. *галавóй/галавóю = ракóй/ракóю*, ukr. *головóю = рикóю*).

⁸ Drugi možni psl. vir naglasnega tipa *že'na že'no* je psl. besedotvorni naglasni tip B samostalnikov s priponskim obrazilom na psl. polglasnik **ь/*ъ* (npr. psl. **ьба, *ьса, *ька/*ька*): issln. **уѣцá *уѣцò < psl. *уѣцьсá *уѣцьсò* (B = b') ← psl. **уѣць *уѣци* (c). V nadiškem narečju samostalniki tega tipa zazdaj niso bili dokumentirani, saj so po naliki prešli med samostalnike issln. naglasnega tipa **gorà *gorò* (nad. *vər'ca vər'cò*).

Nadiški naglasni vzorec naglasnega tipa *že'na že'no* z izjemo sklonske oblike rod. mn. (in dvojskih oblik, ki oblikovno niso ohranjene) odraža izhodiščni splošnoslovenski naglasni vzorec naglasnega tipa **ženà *ženò*. Podobno kot pri naglasnem tipu *yo'ra yorò*: se v rod. mn. prvotna oblika nad. **ži:en* ni ohranila. Izvorna končnica rod. mn. **-ø* je bila v tem naglasnem tipu nadomeščena z naglašeno končnico *-í:*, ki je po izvoru (naglašena) končnica psl. *i*-jevske sklanjatve, in sicer samostalnikov psl. naglasnega tipa b in c (nad. *lučí:* < issln. **lučí* ≤ psl. **lučbǫb*, nad. *nočí:* < issln. **nočí* ≤ psl. **nočbǫb* < **nočbǫb*). V rod. mn. ni neznana niti končnica **-ø* (*žén*), ki pa je drugotna, nalikovno posplošena iz naglasnega tipa *ylá:va ylavò:*, na kar kažeta tudi kakovost in tonem naglašene samoglasnika. V rod. ed. se v nadiškem narečju pojavlja pričakovani odraz issln. kratke naglašene končnice **-ě*, ki nadaljuje znotraj psl. naglasnega tipa b naglašeno imensko končnico **-ě* mehke *a*-jevske sklanjatve. Naglas ostalih sklonskih oblik nadaljuje issln. stanje.⁹

1.2 Naglasni tip *yo'ra yorò*:

Naglasni tip *yo'ra yorò*: odraža psl. oblikotvorni naglasni tip c samostalnikov s psl. kratkim samoglasnikom v edinem zlogu osnove: nad. *yo'ra yorò*: < issln. **gorà *gorò* < psl. **gorá *gōrō* (c).¹⁰ Ta naglasni tip je v nadiškem narečju pogost, po njem se naglašajo naslednji samostalniki: *bu'xa buxò:*, *bruz'da bruzdò:* 'uzda', *das'ka daskò:*, *dərž'ba dəržbò:* 'družba', *yo'ra yorò:*, *iy'la iyłò:*, *iz'ba izbò:* 'dnevna soba', *ko'pa kopò:*, *ko'sa kosò:*, *ko'za kozò:*, *la'ya layò:* 'laž', *la'za lazò:* 'loza, trta' *may'la mayłò:*, *med'la medłò:* 'metla', *moš'na mošnò:* 'mošnja, denarnica', *yo'sa yosò:* 'osa', *os'la osłò:*, *u'ca ućò:*, *pet'la petłò:* 'pentlja', *ər'ja ərjò:*, *ro'sa rosò:*, *smo'la smolò:*, *so'va sovò:*, *sər'ha sərñò:*, *sta'za stazò:*, *so'za sozò:*, *ta'ma tamò:*, *tras'ka traskò:*, *vas'na vasnò:* 'vesna, žensko bajeslovno bitje', *uo'da uodò:*, *ujs'ka ujskò:* 'vojna', *vər'ca vər'cò:* 'vrv za vezanje sena', *zem'la zemłò:*. Večina samostalnikov, ki je izvorno pripadala issln. naglasnemu tipu **ženà *ženò*, je namreč po naliki prešla med samostalnike issln. naglasnega tipa **gorà *gorò*. Naglasni vzorec nadiškega naglasnega tipa *yo'ra yorò*: ter njegov izhodiščni splošnoslovenski in praslovanski vir se glasijo:

⁹ Naglas na osnovi v daj. in mest. ed. v jevškem govoru je odraz prvotnega naglasa na končnici. V krajevnem govoru je prišlo po pričakovani naglasni spremembi do onemitve issln. kratkega naglašene **i* v (odprtem in zaprtem) zadnjem besednem zlogu pred pavzo (kot tudi issln. nenaglašene **i* v zadnjem besednem zlogu), če pred njim ni bilo soglasniškega sklopa (ne)zvočnik + zvočnik: Jevšček *'žen* < **že'ni*, *'yor* < **yo'ri* ~ *sestr'i*, *med'li*, prim. npr. še *ot'roc* < **otro'ci* < psl. **otroci*, *u'vas* < **u va'si* < psl. **u vasi*, namerilnik *'molt*, *t'rost* < **tro'sit*, **mo'lit* < psl. **modlǫb*, **trōšǫb* ~ nedoločnik *moli:t*, *trōsi:t* < psl. **modlǫti*, **trōšǫti*, *Ko'bart* (*Kobari:da*) < **Koba'rit* < issln. **Koborǫdǫ* (**Koborǫda*). Na to, da je naglasni umik pozen, kaže tudi kračina umično naglašene samoglasnika. V daj. in mest. ed. samostalnikov *a*-jevske sklanjatve se pojavljajo tudi oblike tipa *že'ni*, *yo'ri*, ki pa so drugotne, nastale z naslonitvijo na oblike tipa *sestr'i*, *med'li* (občno ime *yo'ra* ima v daj. in mest. ed. dvojnični obliki *'yor/'yo'ri*, zemljepisno ime *Stà:ra yo'ra* 'Stara gora pri Čedadu' pa samo *'do na Stà:ri 'yor*, iz česar je mogoče sklepati, da je naglas, »okamenelo« ohranjen v lastnem imenu, prvoten).

¹⁰ Drugi možni psl. vir naglasnega tipa *yo'ra yorò*: je psl. naglasni tip c samostalnikov s psl. polglasnikom **b/*b* v zadnjem zlogu osnove: psl. **oubǫcǫ* **ōubǫcō* (c), rod. mn. **oubǫcǫ* > **oubǫcǫ* > issln. **ouca* **oucō*, rod. mn. **ouác*. V nadiškem narečju samostalniki tega tipa niso ohranili posebne prvotne oblike rod. mn. in so v celoti prešli med samostalnike issln. naglasnega tipa **gorà *gorò* (nad. *u'ca ućò:*, rod. mn. *ući:*).

nad.	issln.	psl.
<i>yo'ra</i>	* <i>gorà</i>	* <i>gorá</i>
<i>yo're</i>	* <i>gorĕ</i>	* <i>gorý</i>
<i>'yor</i>	* <i>gorĕ</i> *... <i>gôrĕ</i>	* <i>gôrĕ</i> *'" <i>gorĕ</i>
<i>yorò:</i>	* <i>gorô</i> *... <i>gôro</i>	* <i>gôrō</i> *'" <i>gorō</i>
<i>'yor</i>	* <i>gorĕ</i>	* <i>gorĕ</i>
<i>yoró:</i>	* <i>goró</i>	* <i>gorojó</i>
<i>yorè:</i>	* <i>gorĕ</i> *... <i>gôrĕ</i>	* <i>gôry</i> *'" <i>gory</i>
<i>yorí:</i>	* <i>gór</i>	* <i>gorĭ</i> > * <i>gôrĭ</i>
<i>yo'ran</i>	* <i>gorám</i>	* <i>gorámĭ</i>
<i>yorè:</i>	* <i>gorĕ</i> *... <i>gôrĕ</i>	* <i>gôry</i> *'" <i>gory</i>
<i>yo'rax</i>	* <i>goráx</i>	* <i>goráxĭ</i>
<i>yorà:m</i>	* <i>gorámi</i>	* <i>gorámi</i>
mn.	* <i>gorĕ</i> *... <i>gôrĕ</i>	* <i>gôrĕ</i> *'" <i>gorĕ</i>
mn.	* <i>gorú</i>	* <i>gorú</i>
mn.	* <i>goráma</i>	* <i>goráma</i>

Nadiški naglasni vzorec naglasnega tipa *yo'ra yorò:* odraža izhodiščni splošnoslovenski naglasni vzorec naglasnega tipa *gorà *gorĕ, a se od njega razlikuje v naglasu rod. in daj. ed. ter rod. mn. Podobno kot pri naglasnem tipu *že'ha že'no* se v rod. mn. prvotna oblika nad. **yú:or* ni ohranila. V rod. mn. ni neznana niti končnica *-ø (*yó:r*), ki pa je drugotna, nalikovno posplošena iz naglasnega tipa *ylá:va ylavò:*, na kar kažeta tudi kakovost in tonem naglašene samoglasnika. Podobno kot pri naglasnem tipu nad. *ylá:va ylavò:* je bila tudi pri naglasnem tipu nad. *yo'ra yorò:* v rod. ed. razširjena issln. kratka naglašena končnica *-ĕ, ki je prvotno značilna samo za naglasni tip nad. *že'ha že'no*. V naglasnih tipih nad. *yo'ra yorò:* in nad. *ylá:va ylavò:* bi bil pričakovani odraz issln. dolge naglašene končnice *-ĕ.¹¹ Podobno kot pri naglasnem tipu nad. *ylá:va ylavò:* je tudi pri naglasnem tipu *yo'ra yorò:* v nadiškem narečju podobno kot v večini slovenskih narečij prišlo do posplošitve naglasa iz mest. ed. v daj. ed. (daj. *glauĕ,

¹¹ V osrednjih slovenskih narečjih se v tej skloni obliki namreč pod naglasom navadno pojavlja akutirana dolžina, izven naglasa pa odsotnost cirkumfleksa na osnovi, npr. gorenjsko (Kropa) *ženĕ:*, *uodĕ:*, *glavĕ:* ~ *žlĕ:ce* (Škofic 1996: 152, 148). Dolga akutirana končnica ima vzporednico v posavskem štok. *vodĕ*, čak. *vodé*, stštok. *vodĕ*, *dušĕ*, nštok. *vodĕ*, *dušĕ*, kar naj bi kazalo na izhodiščno popsl. *-ĕ v sln. in hr./sr. Cirkumfleksni tonem v isti končnici v sln. (*vodĕ*), ki ga navaja že Valjavec, je najverjetneje posledica nalikovne izravnave po sklonskih oblikah z dolgo cirkumfektirano končnico (tož. ed. *vodō*, im./tož. mn. *vodĕ*). V sodobni knj. sln. imamo v tej obliki dvojnični naglas *vodĕ* (Toporišič 2000: 293). Nastanek končnice *-ĕ je bil razlagan vsaj na dva načina. Po starejši razlagi je popsl. končnica *-ĕ posplošena iz psl. zaimenske sklanjatve (Valjavec 1897: 209; Ivšič 1911: 197; Ramovš 1952: 56). Dolžina je torej podobno kot v obliki or. ed. posledica skrčenja, akutski tonem pa posledica naglasa na drugem zlogu dvozložnega glasovnega zaporedja: popsl. *-ĕ < psl. *-oiĕ/*-ejĕ (popsl. *tĕ, *nĕ < psl. *tojĕ, *-n ieiĕ), popsl. *-ĕ < psl. *-oiĕ/*-ejĕ (popsl. *glauĕ, *dušĕ < psl. *goluoĕ, *dušeĕ). Za razliko od oblike or. ed. v rod. ed. samostalnikov z nepremičnim naglasom na akutirani osnovi ne prihaja do metatonije, tj. do nastanka popsl. novega cirkumfleksa zaradi skrajšave ponaglasne dolžine, npr. gorenjsko (Kropa) *žlĕ:ce* ~ *žlĕ:co*. Iz tega je mogoče sklepati, da se zaimenska končnica pojavlja samo pod naglasom, v nenaglašenem položaju pa se ohranja imenska končnica (Ivšič 1911: 197), tj. issln. **žlĕ:ce* < psl. **žlĕ:ce* ~ issln. *glauĕ < popsl. *glauoiĕ. Po novejši razlagi pa je popsl. končnica *-ĕ odraz popsl. nekrajšajoče se v psl. naglasnem tipu c naglašene izglasne dolžine kot odraza pbsl. (ali celo že pie.) cirkumfektirane (nad)dolžine kontrakcijskega nastanka ob izpadu pie. laringala v položaju med samoglasnikoma (psl. *-y/*-ĕ, lit. -os/-ōs < pie. *-ās < *-eh₂-es) (Дубо 2000: 38).

*gorĕ̃ ~ mest. *gláuĕ̃, *gorĕ̃ → daj. *gláuĕ̃, *gorĕ̃ = mest. *gláuĕ̃, *gorĕ̃).¹² V nadiškem narečju podobno kot pri naglasnem tipu *ylá:va ylavò:* tudi pri naglasnem tipu *yo'ra yorò:* umikanje cirkumfleksa na dolžini ob predslonki praviloma ni ohranjeno (*y uodò:*, *y zemlò:*). Naglas ostalih sklonskih oblik nadaljuje issln. stanje.¹³

1.3 Naglasni tip *ylá:va ylavò:*

Naglasni tip *ylá:va ylavò:* odraža psl. oblikotvorni naglasni tip c samostalnikov s psl. dolgim samoglasnikom v edinem zlogu osnove: nad. *ylá:va ylavò:* < issln. *gláua *glauḡ < psl. *golúá *góluyḡ (c). Ta naglasni tip je v nadiškem narečju pogost, po njem se naglašajo naslednji samostalniki: *brá:da bradò:*, *dú:ša dušò:*, *ylá:va ylavò:*, *ylí:sta ylistò:*, *kú:ma kunò:*, *lí:exa lexò:*, *lú:ma lunò:*, *mé:ja mejò:* 'grmovje, hosta, nižji gozd, gozdiček', *nó:ya noyò:*,¹⁴ *pé:ta petò:*, *ró:ka rokò:*, *slá:ma slanò:*, *stí:ena stenò:*, *strí:ela strelò:*, *trá:va travò:*, *zí:ma zimò:*, *zví:ezda zvezdò:*, *žú:ma žunò:*. Večina samostalnikov, ki je izvorno pripadala issln. naglasnemu tipu *rĕka *rĕkḡ – *rĕkḡ < psl. *rĕká *rĕkḡ (b), je namreč po naliki na oblike z naglasom na končnici prešla med samostalnike issln. naglasnega tipa *gláua *glauḡ. Naglasni vzorec nadiškega naglasnega tipa *ylá:va ylavò:* ter njegov izhodiščni splošnoslovenski in praslovanski vir se glasijo:

nad.	issln.		psl.	
<i>ylá:va</i>	*gláua		*golúá	
<i>ylá:ve</i>	*glauḡ		*goluy	
<i>ylá:f</i>	*glauĕ̃	*... gláuĕ̃	*góluyĕ̃	*˚˚ *goluyĕ̃
<i>ylavò:</i>	*glauḡ	*... gláuḡ	*góluyḡ	*˚˚ *goluyḡ
<i>ylá:f</i>	*gláuĕ̃		*goluyĕ̃	
<i>ylavó:</i>	*glauḡ		*goluyḡ	
<i>ylavè:</i>	*glauḡ	*... gláuḡ	*góluy	*˚˚ *goluy
<i>ylá:u</i>	*gláua		*goluyḡ > *góluyḡ	
<i>ylá:van</i>	*glauāam		*goluyāamḡ	
<i>ylavè:</i>	*glauḡ	*... gláuḡ	*góluy	*˚˚ *goluy
<i>ylá:vax</i>	*glauāx		*goluyāxḡ	
<i>ylavá:m</i>	*glauāmi		*goluyāmi	
mn.	*glauĕ̃	*... gláuĕ̃	*góluyĕ̃	*˚˚ *goluyĕ̃
mn.	*glauú		*goluyú	
mn.	*glauāma		*goluyāma	

¹² Odrz prvotnega psl. starocirkumfleksnega naglasa na osnovi v daj. ed. se ohranja v porabskih govorih prekmurskega narečja: Števanovci/Apátistvanfalva *glá'vai:*, Gornji Senik/Felsőszölnök *glá've:j* < issln. *gláuĕ̃ < psl. *góluyĕ̃, pri čemer je bil prvotni naglas iz daj. ed. razširjen tudi v mest. ed. (Šekli 2006).

¹³ Za naglas daj. in mest. ed. prim. opombo 9.

¹⁴ Naglas samostalnika nad. *nó:ya noyò:* za pričakovano nad. *no'ya noyò: < issln. *nogá *nogḡ < psl. *nogá *nōgḡ (c) je prenašen po naglasu samostalnika nad. *ró:ka rokò:* < issln. *rōka *rōkḡ < psl. *rōká *rōkḡ (c). Na to, da je med samostalnikoma prihajalo do medsebojnega vplivanja na naglasni ravni, bi kazal tudi naglas samostalnika nad. *ró:ka rokò:* v frazemu *dí:elat na rú:oke* za pričakovano *na rò:ké, ki pa je najverjetneje prenašen pod vplivom naglasa samostalnika *nó:ya noyò:*, pri katerem bi bila pričakovana oblika *na nù:oye. V knj. sln. npr. pa se obratno pri samostalniku *róka róko/rokḡ* pojavlja posplošitev naglasa samostalnika *nóga nógo/nogḡ* (Bezljaj 1995: 193).

Nadiški naglasni vzorec naglasnega tipa *γlá:va γlavò:* odraža izhodiščni splošnoslovenski naglasni vzorec naglasnega tipa **gláua *glau̯ō*, a se od njega razlikuje v naglasu rod. in daj. ed. ter daj. in mest. mn. V rod. mn. se ohranja prvotna končnica **-o* (*γlá:u*), pri nekaterih samostalnikih pa se pojavlja tudi **-i:* (*mejí:, zvezdí:*), ki pa je drugotna, nalikovno posplošena iz naglasnih tipov *že'na že'no* in *γo'ra γorò:*. Podobno kot pri naglasnem tipu nad. *γo'ra γorò:* je bila tudi pri naglasnem tipu nad. *γlá:va γlavò:* v rod. ed. razširjena issln. kratka naglašena končnica **-ě*, ki je prvotno značilna samo za naglasni tip nad. *že'na že'no*. V naglasnih tipih nad. *γo'ra γorò:* in nad. *γlá:va γlavò:* bi bil pričakovani odraz issln. dolge naglašene končnice **-ě*.¹⁵ V daj. in mest. mn. je prišlo do posplošitve naglasa na osnovi po naliki na oblike z naglasom na osnovi, k čemur je najverjetneje pripomoglo tudi dejstvo, da je pogostost kratkih naglašanih končnic v tem naglasnem tipu manjša kot v tipih nad. *že'na že'no* in nad. *γo'ra γorò:*.¹⁶ V nadiškem narečju podobno kot pri naglasnem tipu *γo'ra γorò:* tudi pri naglasnem tipu *γlá:va γlavò:* umikanje cirkumfleksa na dolžini ob predslonki praviloma ni ohranjeno (*ū stenò:, na γlavò:*).¹⁷ Naglas ostalih sklonskih oblik nadaljuje issln. stanje.¹⁸

2 Končniški in mešani naglasni tip samostalnikov a-jevske sklanjatve v slovanskih jezikih in slovenščini

V slovanskih jezikih je pri samostalnikih a-jevske sklanjatve opaziti večjo ali manjšo težnjo k sovpadu odrazov psl. naglasnega tipa b in psl. naglasnega tipa c, v posameznih jezikovnih sistemih je prvotno razlikovanje zato ohranjeno v zelo različni meri.¹⁹ Zaradi tega dejstva je včasih notranja rekonstrukcija psl. naglasnega tipa pri posameznem samostalniku zelo otežena, zato se je potrebno zateči k zunanji rekonstrukciji.²⁰ V hrvaščini/srbščini je razlikovanje dobro ohranjeno ne glede na kolikost samoglasnika v osnovi: a) govori brez novoštokavskega naglasnega umika: npr. čak. *brōzďä brōzďü, sestřä sestřü ~ dūšä dūšu, nogä nõgu*; b) govori z novoštokavskim naglasnim

¹⁵ Prim. opombo 11.

¹⁶ Manj verjetno se zdi, da je neposredni vzrok za naglas na osnovi v daj. in mest. mn. v nadiškem narečju psl. prednaglasna dolžina, saj je bila namreč le-ta popsl. splošno skrajšana. Gre torej za splošno popsl. skrajšavo prednaglasnih dolžin v psl. trizložnicah z naglasom na psl. staroakutiranem ali novoakutiranem dolgem srednjem zlogu tipa psl. **mālīna* > popsl. **mālīna*, psl. **rōkáu̯* > popsl. **rōkáu*, torej psl. **gōlūátm̄, *gōlūáx̄* > popsl. **glāu̯ám, *glāu̯áx̄*. Iz povedanega sledi, da v sklonskih oblikah daj. in mest. mn. regularno ne more priti do spl. sln. naglasnega umika na prednaglasno dolžino. Možno pa je seveda, da sta bili skrajšani obliki popsl. **glāu̯ám, *glāu̯áx̄* nalikovno odpravljeni ob naslonitvi na dvožne oblike kot popsl. **glāu̯á, *glāu̯é*.

¹⁷ En doslej dokumentirani primer tovrstnega naglasnega umik se ohranja pri samostalniku *ró:ka rokò:* v stalnih besednih zvezah kot npr. *dí:elat na rù:oke*.

¹⁸ Za naglas daj. in mest. ed. prim. opombo 9.

¹⁹ Kratek pregled odrazov je podan v Иллич-Свитыч 1963: 96–98.

²⁰ Psl. naglasnemu tipu b genetsko ustreza lit. naglasni tip 2 (nepremični naglas na cirkumflektirani osnovi, naglas na končnici v nekaterih oblikah je posledica delovanja de Saussurjevega zakona) ter baritoneza v ostalih indoevropskih jezikih, psl. naglasnemu tipu c pa lit. naglasna tipa 3 (mešani naglas z akutskim tonemom na osnovi) in 4 (mešani naglas s cirkumfleksnim tonemom ali kratkim samoglasnikom na osnovi) ter oksitoneza v ostalih indoevropskih jezikih (Дыбо 1962; Иллич-Свитыч 1963).

umikom: npr. knj. hr./sr. *brázda brázdu, sèstra sèstru ~ dúša dúšu, nòga nògu*.²¹ Vzhodnoslovanski jeziki izkazujejo težnjo po sovpadu izhodiščno različnih naglasnih tipov, toda se npr. v sodobni knj. rus. kljub temu še najdejo (sicer nekoliko preoblikovani) različni odrazi (*женá жeнý ~ нoгá зóгу*).²² Zahodnoslovanski jeziki prvotno razliko med naglasnima tipoma izkazujejo s samoglasniško kolikostjo samoglasnika v osnovi samo pri samostalnikih z dolgim samoglasnikom v edinem zlogu osnove: češ. *brázda brázdu, mouka mouku ~ brada bradu, ruka ruku*, slš. *brázda brázdu, múka múku ~ brada bradu, ruka ruku*, polj. *bruzda bruzde, mąka mąke ~ broda brode, ręka ręke, gluż. brózda brózu ~ broda brodu*.

Podobno kot v drugih slovanskih jezikih je tudi v slovenščini mogoče opaziti težnjo po sovpadanju odrazov psl. naglasnih tipov b in c. V osrednjih slovenskih narečjih je prišlo do popolnega sovpada psl. naglasnega tipa b in c, od psl. kolikosti samoglasnika v osnovi pa je bilo odvisno, kateri tip je prevladal. Pri samostalnikih s psl. dolgim in psl. kratkim samoglasnikom v osnovi se je posplošil odraz psl. naglasnega tipa c, kar pomeni, da ti samostalniki izkazujejo mešani naglas (npr. knj. sln. *brána branô, gláva glavô, žena ženô, noga nogô* za psl. **borná *bornô (b) ~ *goljá *gôljô (c), *žená *ženô (b) ~ *nogá *nôgô (c)*), v kolikor ni popolnoma prevladal nalikovni nepremični naglas na osnovi (npr. knj. sln. *tráva trávo, zíma zímo, čárta čárto, sóha sóho* za psl. **trajá *trajó (b) ~ *zimá *zímô (c), *čbrtá *čbrtô (b), *soxá *sôxô (c)*).²³ Pri samostalnikih s psl. polglasnikom v osnovi se je večinoma posplošil odraz psl. naglasnega tipa b, kar pomeni, da ti samostalniki izkazujejo končniški naglas (npr. knj. sln. *mąglă mąglô, stęzâ stęzô* za psl. **mąglá *mąglô, *stęzâ *stęzô*).²⁴

Stanje iz osrednjih narečij se odraža tudi v slovenskem knjižnem jeziku.²⁵ Mešani naglas dvojnično pozna ob sicer pogostejšem nepremičnem naglasu na osnovi okrog dvajset samostalnikov (knj. sln. *bólha bolhô, bráda bradô, brána branô, gláva glavô, góra gorô, gréda gredô, kósa kosô, kóza kozô, méja mejô, noga mogô, ósa osô, óvca ovcô, péta petô, róka rokô, rósa rosô, séstra sestřô, sólza solzô, tóžba tožbô, vóda vodô, zémjla zemljô, žena ženô, želja željô*), pri čemer je umik cirkumfleksa na dolžini

²¹ Gradivo je bilo vzeto iz Hraste-Šimunović 1979: XXXI–XXXIII, Barić 1997: 156–157, Juranič 1986, Anić 2004.

²² Natančen model sovpadanja odrazov psl. naglasnih tipov b in c v zgodovini knjižne ruščine je podan v Зализняк 1985: 373–374.

²³ Mešani naglas samostalnikov *a*-jevske sklanjatve v osrednjih slovenskih narečjih: npr. gorenjsko (Kropa): po naglasnem tipu *žé:na ženô*: se naglašajo *bó:uxa, brá:da, glá:va, gó:ra, kó:pa, kó:sa, kó:za, mę:tla, nó:ga, ró:ka, só:za, smó:la, uó:uca, uó:da, uó:jska, uó:sa, uó:sla, zé:mila, žé:na*; umik cirkumfleksa na dolžini ob predslonki: *na nô:ge, u rô:ke, na rô:ko, na uô:do, u uô:jsko, u zé:mlo* (Škofic 1996: 152–153, 273–389); vzhodnodolenjsko (Šentrupert): po naglasnem tipu *uá:da udùq* se naglašajo *á:sa, á:sla, bá:uxa, guá:ra, glá:va, gú:ba, kuópa, kuá:sa, kuá:za, muá:šna, mjá:je, mjá:tla, nuóga, pjá:ta, rá:ma, rá:sa, ruóka, sá:pa, sá:za, sjá:stra, smú:la, trá:va, uá:da, uá:jska, vjá:žje, vó:sta, zjá:mije* (Smole 1994: 33, 101, 107, 200–212).

²⁴ Končniški naglas samostalnikov *a*-jevske sklanjatve v osrednjih slovenskih narečjih: npr. gorenjsko (Kropa): po naglasnem tipu *păš'ka păš'ko* se naglašajo *dă:rž'ba, măg'la, potk'va, stă'za, t'ma, uo'da, ăr'ja* (Škofic 1996: 151–152, 273–389); vzhodnodolenjsko (Šentrupert): po naglasnem tipu *stęzâ stęzâ* se naglašajo *dęskâ, męglâ, sauzâ, stęzâ, tēmâ* (Smole 1994: 32, 101, 106–107, 200–212).

²⁵ Naglašanje samostalnikov *a*-jevske sklanjatve v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku je natančno prikazano v SSKJ, Toporišič 2000: 291–293, SP 2001.

ob predslonki omejen na stalne besedne zveze (*voditi se za rōke, na nōge!, sonce gre za gōro, gnati vole na vōdo, iti na vōdo, spraviti pot zēmljo, priti v glāvo, vino gre v pēte*). Mešani naglas pri samostalnikih *a*-jevske sklanjatve je v knj. sln. torej v procesu izginjanja, pa tudi število samostalnikov s tem naglasom je manjše kot v nar. sln. Končniški naglas ima dvojnično od manj pogostem nepremičnem naglasu na osnovi okrog deset samostalnikov večinoma s polglasnikom v osnovi (knj. sln. *bāčvā, bāčkā, daskā, pāčkā, māzdā, stāzā, tāmā; nāčkē; rjā, tārskā*). Tudi pri samostalnikih tega tipa se sovpad odrazov psl. naglasnih tipov b in c (sln. *māglā māglō ~ stāzā stāzō < psl. *māglā *māglō (b) ~ *stāzā *stāzō (c)*) kaže v tem, da knjižnojezikovna norma dopušča dvojnično naglašanje oblik rod., tož. ed. ter im./tož. mn. in im./tož. dv. (*māglā māglō / māglō, stāzā stāzō / stāzō*).

Za razliko od osrednjih slovenskih narečjih pa se je v nekaterih obrobni slovenskih narečjih pri samostalnikih *a*-jevske sklanjatve v večji meri ohranilo prvotno razlikovanje med odrazi psl. naglasnega tipa b in psl. naglasnega tipa c. V nadiškem narečju na primer je mogoče razlikovati med odrazom psl. naglasnega tipa b in odrazom psl. naglasnega tipa c znotraj skupine samostalnikov s psl. kratkim samoglasnikom v edinem zlogu osnove: nad. *že'na že'no ~ nad. γo'ra γorō:*. Podobno razlikovanje je mogoče najti vsaj še v obsoškem (kobariškem in bovškem podnarečju), terskem in rezijanskem narečju.²⁶ Podobno kot v osrednjih slovenskih narečjih je tudi v nadiškem narečju pri samostalnikih s psl. dolgim samoglasnikom in psl. polglasnikom v osnovi prišlo do zlivanja odrazov prvotnih psl. naglasnih tipov; pri samostalnikih s psl. dolgim samoglasnikom v edinem zlogu osnove večinoma do posplošitve odrazov psl. naglasnega tipa c (*γli:sta γlistō:, trā:va travō:, zvi:ezda zvezdō:*), v manjši meri psl. naglasnega tipa a (*mó:ka mó:ka*), podobno tudi pri samostalnikih s psl. polglasnikom v edinem zlogu osnove (*may'la maylō:, sta'za stazō:*).

Zaključek

V slovanskih jezikih je pri samostalnikih *a*-jevske sklanjatve opaziti težnjo po sovpadu odrazov psl. naglasnih tipov b in c. To velja tudi za slovenščino, vendar ne za vsa narečja v enaki meri.

V nekaterih osrednjih slovenskih narečjih (npr. gorenjsko, dolensko) je pri samostalnikih s psl. kratkim in dolgim samoglasnikom v edinem zlogu osnove prišlo do posplošitve odrazov psl. naglasnega tipa c, pri samostalnikih s psl. polglasnikom v edi-

²⁶ Razlikovanje med odrazoma psl. naglasnega tipa b in psl. naglasnega tipa c pri samostalnikih s psl. kratkim samoglasnikom v edinem zlogu osnove v nekaterih obrobni slovenskih narečjih: nadiško narečje (Jevšček): *že'na že'no ~ ūo'da ūodō:* (Leopold Šekli, rojen 1939, ustno); kobariško podnarečje obsoškega narečja (Idrsko): *že'na že'no ~ ūo'da ūodūō* (Stanislav Šavli, roj. 1937, ustno); bovško podnarečje obsoškega narečja (Bovec): *že'na že'no ~ ūe'da ūodūō* (Barbara Ivančič-Kutin, roj. 1972, ustno); tersko narečje *že'na že'no ~ ūo'da ūo'dō* (Bruna Balloch, roj. 1935, ustno); rezijansko narečje (Solbica): *ža'na ža'no ~ 'wōda 'wōdo* (Steenwijk 1999: 168–172, 237, 235) za issln. **ženā *ženō ~ *ūodā *ūodō < psl. *ženā *ženō (b) ~ *ūodā *ūodō (c)*.

V terskem in rezijanskem narečju je v obliki tož. ed. prišlo do umika naglasa s issln. dolgega cirkumfektiranega zloga (ter. *ūo'dō, rez. 'wōdo < issln. *ūodō*), ki se je po naliki razširil tudi v obliko im. ed. (ter. *ūo'da, rez. 'wōda* za pričakovano ter. ***ūo'da, rez. **wo'da*).

nem zlogu osnove pa do odrazov psl. naglasnega tip b ali do mešanja odrazov obeh psl. naglasnih tipov. To stanje se odraža tudi v knjižni slovenščini (*žéna ženô* = *góra gorô*, *brána branô* = *gláva glavô*, *máglä mäglö/mäglô* = *stázä stázò/stázô*). Mešani oziroma končniški naglas v knjižni slovenščini pozna okrog dvajset oziroma deset samostalnikov. Namesto prvega pa je pogostejši nalikovni nepremični naglas na osnovi (*žéna žéno*, *góra góro*, *brána bráno*, *gláva glávo*). Tako popolno morfoložizacijo naglasa na osnovi pozna kar precejšnje število slovenskih narečij. V nekaterih obrobni slovenskih narečjih (npr. obsoško, nadiško, tersko, rezijansko) sta ohranjena različna odraza psl. naglasnih tipov b in c pri samostalnikih s psl. kratkim samoglasnikom in polglasnikom v edinem zlogu osnove. Poleg tega sta v teh narečjih mešani in končniški naglasni tip ohranjena pri mnogo večjem številu samostalnikov kot v osrednjih narečjih.

V nadiškem govoru vasi Jevšček, v katerem končniški oziroma mešani naglas pozna okrog petdeset samostalnikov, je stanje naslednje: 1. naglasni tip **nad. ženā ženō** < psl. **ženā *ženô* (b) (*sestrā sestřō*, *tetā tetō*, *ženā ženō*, *broskvā broskvō*, *čecā čecō*) je odraz psl. naglasnega tipa b pri samostalnikih s psl. kratkim samoglasnikom (in polglasnikom) v edinem zlogu osnove; 2. naglasni tip **nad. gorā gorô** < psl. **gorā *gôrô* (c) (*bolhā bolhô*, *bruzdā bruzdô*, *daskā daskô*, *družbā družbô*, *gorā gorô*, *iglä iglô*, *izbā izbô*, *kopā kopô*, *kosā kosô*, *kozā kozô*, *lāgā lāgô*, *lozā lozô*, *māglā māglô*, *metlā metlô*, *mošnā mošnô*, *osā osô*, *oslā oslô*, *ovcā ovcô*, *petlā petlô*, *arjā arjô*, *rosā rosô*, *smolā smolô*, *solzā solzô*, *sovā sovô*, *sarnā sarnô*, *stázā stázô*, *tāmā tāmô*, *treskā treskô*, *vesnā vesnô*, *vodā vodô*, *vojskā vojskô*, *vārvčā vārvčô*, *zemljā zemljô*) je odraz psl. naglasnega tipa c pri samostalnikih s psl. kratkim samoglasnikom in polglasnikom v edinem zlogu osnove, pri čemer je v ta naglasni tip nalikovno prešla tudi večina samostalnikov psl. naglasnega tipa b; 3. naglasni tip **nad. gláva glavô** < psl. **golūā *gôlūô* (c) (*bráda bradô*, *dúša dušô*, *gláva glavô*, *glísta glistô*, *kúna kunô*, *lēha lehô*, *lúna lunô*, *mēja mejô*, *nóga nogô*, *péta petô*, *rôka rokô*, *slána slanô*, *sténa stenô*, *stréla strelô*, *tráva travô*, *zíma zimô*, *zvézda zvezdô*, *žólna žolnô*) je odraz psl. naglasnega tipa c pri samostalnikih s psl. dolgim samoglasnikom v edinem zlogu osnove, pri čemer je v ta naglasni tip nalikovno prešla tudi večina samostalnikov psl. naglasnega tipa b (slednji so redkeje prešli v nepremični naglasni tip, npr. *móka moko*).

Popolni sovpad odrazov psl. naglasnih tipov b in c pri samostalnikih *a*-jevske sklanjatve, ki je prisoten v osrednjih slovenskih narečjih in v slovenskem knjižnem jeziku, torej ni splošno-slovenski pojav. Zato se zdi upravičeno kot odraze psl. naglasnih tipov b in c pri samostalnikih *a*-jevske sklanjatve z enozložno osnovo rekonstruirati naslednje štiri izhodiščne splošno-slovenske naglasne tipe: **issln. *ženā *ženô, *mäglā *mäglô** < psl. **ženā *ženô, *mäglā *mäglô* (b); **issln. *gorā *gorô, *stázā *stázô** < psl. **gorā *gôrô, *stázā *stázô* (c); **issln. *tráua *tráuo**, or. ed. **trauô* < psl. **trauā *trauô* (b), **issln. *gláva *glavô**, or. ed. **glavô* < psl. **golūā *gôlūô* (c). V posameznih slovenskih krajevnih govorih je kasneje prihajalo v različni meri do njihovega zlivanja.

Krajšave

čak. = čakavski, čakavščina; daj. = dajalnik; dv. = dvojina; ed. = ednina; im. = ime-
novalnik; issln. = izhodiščni splošnoslovenski; knj. sln. = knjižnoslovenski, knjižna
slovenščina; lit. = litovski, litovščina; mest. = mestnik; mn. = množina; nad. = nadiški,
nadiščina; nar. sln. = narečnoslovenski, narečna slovenščina; nštok. = novoštokavski; or.
= orodnik; popsl. = popraslovanski; pbsl. = prabalto-slovanski; pie. = praindo-evropski;
psl. = praslovanski, praslovanščina; rod. = rodilnik; sln. = slovenski, slovenščina; spl.
sln. = splošnoslovenski; štok. = staroštokavski; štok. = štokavski, štokavščina; tož. =
tožilnik.

VIRI IN LITERATURA

- Vladimir ANIĆ, 2004: *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb.
Eugenija BARIĆ idr., ²1997: *Hrvatska gramatika*. Zagreb.
France BEZLAJ, 1976: *Etimološki slovar slovenskega jezika. Prva knjiga. A–J*. Ljubljana.
-- 1982: *Etimološki slovar slovenskega jezika. Druga knjiga. K–O*. Ljubljana.
-- 1995: *Etimološki slovar slovenskega jezika. Tretja knjiga. P–S*. Dopolnila in uredila Marko
Snoj in Metka Furlan. Ljubljana.
-- 2005: *Etimološki slovar slovenskega jezika. Četrta knjiga. Š–Ž*. Avtorji gesel France Bezljaj,
Marko Snoj in Metka Furlan. Uredila Marko Snoj in Metka Furlan. Ljubljana.
Владимир Антонович Дыбо, 1962: О реконструкции ударения в праславянском глаголе.
Вопросы славянского языкознания 6. Москва. 3–27.
Владимир Антонович Дыбо, 1981: *Славянская акцентология*. Москва.
-- 2000: *Морфологизованные парадигматические акцентные системы*. Москва.
Владимир Антонович Дыбо, Галина Игоревна Замятина, С. Л. Николаев, 1990: *Основы
славянской акцентологии*. Москва.
-- 1993: *Основы славянской акцентологии. Словарь. Непроизводные основы мужского
рода*. Вып. 1. Москва.
Mate HRASTE, Petar ŠIMUNOVIĆ, 1979: *Čakavisch-Deutsches Lexikon*. Köln, Wien.
Владислав Маркович Иллич-Свитыч, 1963: *Именная акцентуация в балтийском и
славянском. Судьба акцентуационных парадигм*. Москва.
Владислав Маркович Иллич-Свитыч, 1967: Сравнительная грамматика славянских
языков. *Советское языкознание за 50 лет*. Москва. 73–87.
Stjepan IVŠIĆ, 1911: Prilog za slavenski akcentat. *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i
umjetnosti* 187. Zagreb. 133–207.
Janko JURANČIĆ, 1986: *Srbskohrvatsko-slovenski slovar*. Ljubljana.
Werner LEHFELDT, ²2001: *Einführung in die morphologische Konzeption der slavischen Akzen-
tologie*. München.
Tine LOGAR, 1996: *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Uredila Karmen Kenda-
Jež. Ljubljana.
Fran RAMOVŠ, 1950: Relativna kronologija slovenskih akcentskih pojavov. *Slavistična revija* 3.
Ljubljana. 16–23. Ponatis v Ramovš 1997: 509–516.
-- 1952: *Morfologija slovenskega jezika*. Ljubljana.
-- 1997: *Zbrano delo II*. Uredil Jože Toporišič. Ljubljana.
Vera SMOLE, 1994: *Oblikoglasje in oblikoslovje šentruperskega govora: Doktorsko delo*. Ljub-
ljana.
SP 2001 = *Slovenski pravopis*. Ljubljana, 2001. [elektronska različica]

SSKJ = *Slovar slovenskega knjižnega jezika* I–IV. Ljubljana, 1970–1991. [elektronska različica]

Christian S. STANG, 1957: *Slavonic Accentuation*. Oslo.

Han STEENWIJK, 1999: *Grammatica pratica resiana: Il sostantivo*. Padova.

Matej ŠEKLI, 2006: Naglas sklonskih oblik im. mn. *stábla, daj. ed. *glavê*, or. ed. *za rekô v (narečni) slovenščini. *Jezikoslovni zapiski* 12/2. Ljubljana. 11–22.

Jožica ŠKOFIC, 1996: *Glasoslovje, oblikoslovje in besedišče govora Kroke na Gorenjskem: Doktorska disertacija*. Ljubljana.

Jože TOPORIŠIČ, 1990: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana.

— 42000 (41976): *Slovenska slovnica*. Maribor.

Matija VALJAVEC, 1897: *Glavne točke v naglasu književne slovenštine*. Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 132. Zagreb. 116–213.

A. A. ЗАЛИЗНЯК, 1985: *От праславянской акцентуации к русской*. Москва.

SUMMARY

Slavic languages tend to merge the reflexes of Proto-Slavic (PSl.) accent paradigms b and c in the *a*-declension nouns. This is also true of Slovene, even if not of all Slovene dialects to the same degree.

In some central Slovene dialects, such as *Gorenjsko* and *Dolenjsko*, the generalization of the reflexes of PSl. accent paradigm c took place within the nouns with a PSl. short or long vowel in the one-syllable stem, while the generalization of the reflexes of PSl. accent paradigm b or the combination of the reflexes of both PSl. accent paradigms occurred in the nouns with a PSl. schwa in the one-syllable stem. This state of affairs is reflected in the Standard Slovene as well (*žéna ženô* = *góra gorô*, *brána branô* = *gláva glavô*, *məglā məglô/məglô* = *stəzā stəzô/stəzô*). The mobile or the desinential accent paradigms are characteristic of some ten or twenty nouns in Standard Slovene. However, the analogical stem stress is more common even in these nouns (*žéna žéno*, *góra góro*, *brána bráno*, *gláva glávo*). This type of total morphologization of stress is characteristic of a considerable number of Slovene dialects. In some peripheral Slovene dialects, such as *Obsoško*, *Nadiško*, *Tersko*, *Rezijansko*, two distinct reflexes of PSl. accent paradigm b and c are preserved in the nouns with a PSl. short vowel or schwa in the one-syllable stem. Furthermore, in these dialects the mobile and the desinential accent paradigms are preserved in a much greater number of nouns than in the central dialects.

In the *Nadiško* local dialect of Jevšček, in which desinential and mobile accent paradigms are known in approximately fifty nouns, the situation is as follows: 1) the accent type *Nadiško ženā ženô* < PSl. *ženā *ženô (b) (*čecā čecô*, *sestrā sestrô*, *tetā tetô*, *ženā ženô*) is the reflex of PSl. accent type b in nouns with a PSl. short vowel (or schwa) in the one-syllable stem; 2) the accent type *Nadiško gorā gorô* < PSl. *gorā *gôrô (c) (*bolhā bolhô*, *daskā daskô*, *družbā družbô*, *gorā gorô*, *iglā iglô*, *izbā izbô*, *kopā kopô*, *kosā kosô*, *kozā kozô*, *ləgā ləgô*, *lozā lozô*, *məglā məglô*, *metlā metlô*, *mošnā mošnô*, *osā osô*, *oslā oslô*, *ovcā ovcô*, *ərjā ərjô*, *rosā rosô*, *smolā smolô*, *solzā solzô*, *sovā sovô*, *sərnā sərnô*, *stəzā stəzô*, *təmā təmô*, *treskā treskô*, *vesnā vesnô*, *vodā vodô*, *vojskā vojskô*, *vərvcā vərvcô*, *zemljā zemljô*) is the reflex of PSl. accent type c in nouns with a PSl. short vowel or schwa in the one-syllable stem, whereby the majority of nouns of PSl. accent paradigm b was analogically integrated into this type, too; 3) the accent type *Nadiško gláva glavô* < PSl. *golūā *gôlūô (c) (*brāda bradô*, *brūzda bruzdô*, *dūša dušô*, *gláva glavô*, *glīsta glīstô*, *kūna kunô*, *lēha lehô*, *lūna lunô*, *mēja mejô*, *nōga nogô*, *pēta petô*, *rōka rokô*, *slāna slanô*, *stēna stenô*, *strēla strelô*, *trāva travô*, *zīma zimô*, *zvēzda zvezdô*, *žōlna žolnô*) is the reflex of PSl. accent type c in nouns with a PSl. long vowel in the one-syllable stem, whereby

the majority of nouns of PSln. accent paradigm b were analogically integrated into this type as well (the latter is rarely integrated into the stem stress type, *móka móko*, for instance).

A total coalescence of the reflexes of PSln. accent paradigms b and c in *a*-declension, present in the central Slovene dialects as well as in Standard Slovene, is not a Common-Slovene phenomenon. Therefore it is reasonable to reconstruct the following four Proto-Slovene accent types as reflexes of PSln. accent types b and c in *a*-declension nouns with a monosyllabic stem: **PSln.** **ženà *ženò, *māglà *māglò* < PSln. **žená *ženó, *māglá *māgló* (b); **PSln.** **gorà *gorò, *stəzà *stəzò* < PSln. **gorá *góró, *stəzá *stəgó* (c); **PSln.** **tráya *tráyò*, instr. sg. **trayó* < PSln. **trayá *trayó* (b), **PSln.** **gláya *glayò*, instr. sg. **glayó* < PSln. **goljá *góljo* (c). In individual Slovene local dialects the merging of these original accent types occurred later to various degrees.